

Renovación dende la tradición

Selmana de les Lletres Asturianas 2006.

Textu: Carlos Alba (Cellero).

Falta un estudiu o tesis doctoral que investigue'l Monologuismu Cómico Asturianu (MCA) en tolos aspectos posibles, entendiendo además qu'un estudiu sobre'l pasáu tien influencies sobre'l presente. Quien esto escribe esfuérzase en recuperar textos clásicos, escribir hestories nueves y buscar una renovación escénica del MCA (amás de la sistematización que impón l'impartir talleres d'anicu al MCA), y fala basándose na so llabor, que nun ye pocu, pero tampoco ye suficiente. Como definición provisional, podemos dicir que'l MCA ye un xéneru teatral lligáu al teatru popular o costumista, nel qu'un personaxe escenifica hestories cómiques usando varios rexistros. Los sos orixenes podemos atopalos nel monólogu bufonescu medieval o nos personaxes arquetipos de la comedia del arte, too ello asimilao creativamente pola xente campesino y tresmitíu dempués a la clas obrera, lo que-y fae ser una creación orixinal de la cultura popular asturiana. El MCA ye un arte complexu. Estudiando lo que se fixo ye comu podemos saber lo que facer; la renovación tien que salir de la tradición.

Repertoriu: una bayura de posibilidaes

El repertoriu del MCA nun puede sometese nunos marcos determinaos. Dientro del corpus versificáu, tien unes fontes mui estremaes:

—Del cuentu al monólogu (testos de Carlos Ciaño o Pepín Quedo). Versificase un cuentu de la tradición oral. La versificación desixe precisión, técnica y práctica. Esta fonte tradicional de renovación nun ta pa nada explotada y entá puede dar resultados rellumosos, aramando una posibilidá: de la lleenda urbana al monólogu.

—Del chiste al monólogu, como'l sonáu chiste del sesentaynueve versificáu por Pandiella. Otra fonte pa los tiempos modernos.

—De l'actualidá al monólogu. Monólogos sobre'l "Preciu xustu" (Augusto González), "La subida'l Angiru" (El Maestru) o dalgunos monólogos de Pin de la Cotolla ("Enguedeyos d'estos tiempos") qu'usen la parodia de fechos y costumes. Nun suelen tener munchu valir lliterariu pero'l so méritu ye'l falar sobre lo que ta pasando nel mesmu tiempu nel que tien llugar la representación, abriendo'l monólogu al momentu hestóricu nel que tá fechu.

—El monólogu narrativu teatral en primera persona. El protagonista cunta una ventura que-y pasó y que-y dexó guelga. Suel ser el viaxe y esperiencies d'un aldeanu que va a la ciudá: "Un día n'Uviéu", de Baldomero Fernández, o "Xixón, la playa y los toros", de José León Delestal. Esti tipu de monólogu ye tamién usable nos tiempos de güei a cuenta del fondu rural y folixeru que tenemos los asturianos.

Nel corpus en prosa puen enganchase chistes con continuidá temática, como en "Filosofíes d'un curda", monólogu anónimu de primeros del sieglu XX d'una abluante modernidá. Esi ye'l tipu monólogu que faen los "monologuistes" televisivos del club de la comedia (la stand up comedy), cola diferencia de que nun siempre caltienen un tema. Por eso nun pue comparase'l stand up comedy col monologuismu astur; yá qu'esti ye más complexu qu'aquel, tanto nel repertoriu, como na interpretación, vestuariu, cre-

ación d'un personaxe, actitú teatral... Renovar el MCA dende la stand up comedy ye como volver al aráu tando inventáu'l tractor.

L'espaciu: habelu hailu

Espacios tradicionales del MCA son el mercáu, la romería, el chigre o el teatru. Había una tradición importante al aire llibre que yá imponía una forma d'interpretación: histrionismu y versos rengloneaos. Estos ayuden a la memoria del monologuista y el públicu segualos ensin dificultá, yera una convención compartida, pero güei tá superada dende la revolución realista nel teatru —de Stanislavsky p'alantre— y hai que usala con cuidáu, o seya, con conciencia, con dominiu, con intención.

Güei l'espaciu del MCA sigue siendo'l mesmu, cola diferencia de que'l mercáu tresfórmase nuna reproducción del pasáu. Nes romeríes el MCA ta en decadencia, pola competencia d'otres formes d'espectáculu y el pocu interés qu'amuesen les comisiones de fiestes nél. El chigre lo dicho más fino: café-teatru ye un espaciu difícil, pero sobre manera los meses del inviernu ye'l que pue dar un poquín de continuidá al llabor del monologuista amás de da-y la oportunidá de dir faciendu monólogos actuales y arriesgaos. Nos teatros siempre hubo monologuismu pola relación d'esti col teatru costumista. Otros espacios onde'l MCA pue salir anque mediatizao son la televisión (hasta agora nun salió munchu nes privaes, ta ver qué pasa na RTPA), la radio o, nel casu de los textos, la prensa.

El públicu: un mayestru

El públicu tradicional del MCA ye un públicu educáu nel xéneru y abiertu a cualquier posibilidá. La so reacción marca'l camín a seguir nel llabor del monologuista, incluso anque esti quiera facer namás qu'hestories modernes. Tamién hai un sector grande de xente mozo que reclama la recuperación del MCA. Esa mocedá nun tien sitiu al que dir pa ver al monologuista (como si lu tenien los sos guelos) salvo que se recupere'l chigre, o que se-y dé más cobertura na televisión y se forme una dinámica que faiga a les sales, teatros y comisiones de fiestes mirar pal MCA. Pero pa enganchar a esa xente mozo faen falta tamién monologuistes mozos que, ensin perder l'estilu tradicional (que ye lo qu'engancha del MCA), falen de los temas de güei. Nel monólogu usábase asturianu en toles sos variantes. N'Asturies el MCA sólo pue facese n'asturianu, en tanto que ye la llingua del pueblu. Sin embargo, y siguiendo'l camín de la renovación, pue probase, dada la situación sociolingüística de güei y la nueva hestoria, a facer un personaxe andaluz, gallegu, castellanu... o latinoamericanu, qu'ameste la so mena de falar con rasgos asturianos. D'otramiente, l'estudiu de la llingua asturiana ye fundamental pa entender a los clásicos.

El personaxe interpretáu suel ser un aldeanu un pocu xostrón. Col tiempu fueron alitándose dellos elementos: el parague, el chisqueru, les madreñes... que queden como dalgo demasiao ilustrativu que yá nun aporta la risión qu'enantes aportaba. Cuantayá tolos que vien al monologuista yeren de la mesma condición

d'él, yera un xéneru fechu por xente del pueblu pa la xente del pueblu. Agora sedría interesante facer personaxes de barriu: ¿aonde va'l campesin cuando emigra? A un barriu d'una ciudá. El monologuista yera un paisanu del pueblu. Dalgunos facien (faen) tamién comedies. Los profesionales, polo xeneral, nun miraron pal MCA, salvo esceiciones. Falando de futuru: ¿a quién y podemos pedir una renovación del MCA, al obreru que dempués de trabayar ocho hores o más llanta la boina y caltién viva la tradición, o al profesional de la escena que tien ocho hores al día pa pensar nel so arte?

Otrabanda, la técnica interpretativa del monologuista tien que s'adaptar a la evolución del arte teatral. Ye necesaria un escuela de MCA onde se-yos dea una formación sólida a los monologuistes, xunto con un centru dramáticu asturianu que ponga en pie obres del teatru popular y que na escuela d'arte dramáticu s'estudie la llingua y el patrimoniu teatral n'asturianu. Pa salir de la borriña d'ignorancia que arrodea una de les meyores y más orixinales aportaciones de la cultura popular asturiana, ensin comparanza nel nuesu entornu.

Renovación ye continuidá. Agora la continuidá ta casi francida. Los monologuistes d'enantes nun tenien la posibilidá de formase. Los de güei, nietos o biznietos y parientes d'aquellos, si la tenemos. Vamos aprovechala.